

De grootse ambities van Economische Zaken

Volgens de sterkte/zwakte-analyse van het Ministerie van Economische Zaken *Economie met open grenzen* behoort Nederland weer tot de sterkere geïndustrialiseerde landen. Het economische klimaat, de concurrentiepositie en het vestigingsklimaat zijn spectaculair verbeterd. Het Ministerie wil als betrouwbare partner samen met het bedrijfsleven de problemen van de jaren negentig te lijf gaan. De middelgrote bedrijven kunnen daarbij rekenen op een voorkeursbehandeling. Op een aantal accentverschuivingen na geeft de sterkte/zwakte-analyse echter niet de indruk dat EZ een vernieuwend beleid voor ogen heeft. Door het ontbreken van creatieve, originele aanzetten dreigt EZ een wat kleurloze partner voor het bedrijfsleven te worden.

PROF. DR. A.J.M. ROOBEEK*

Typering van de sterkte/zwakte-analyse

De sterkte/zwakte-analyse van het Ministerie van Economische Zaken, *Economie met open grenzen*, is niet eenvoudig te typeren¹. Het is geen economisch structuurrapport, want de economische structuur wordt niet integraal in beeld gebracht. Een overzicht van de voornaamste bedrijfstakken in Nederland en hun aandeel in de werkgelegenheid, de export en import en de uitgaven voor onderzoek en ontwikkeling is bij voorbeeld niet opgenomen. Een wat meer gedetailleerde uitwerking van de stand van zaken op bedrijfstakniveau wordt bewust niet gegeven. De nota heeft primair het macroniveau als invalshoek en de sterkte/zwakte-analyse is vooral algemeen beschrijvend van aard.

Het is ook geen industrienota geworden. Wel wordt op veel plaatsen in de analyse het belang onderstreept van een sterke industrie. Al is ons land primair een handelsnatie die zich de afgelopen jaren sterk heeft ontwikkeld in de dienstensector, de industrie blijft toch het fundament van de Nederlandse economie. Grote delen van de dienstverlening en de transportsector zijn direct afhankelijk van wat er in de industrie gebeurt. De opstellers maken dan ook niet een expliciete keuze voor de industrie of voor sterke bedrijfstakken. De boodschap die de nota uitstraalt is dat Economische Zaken partner voor het gehele bedrijfsleven wil zijn². De nadruk wordt gelegd op het belang van voortdurend vernieuwen als strategisch onderdeel van de bedrijfsvoering in elke onderneming.

Toch is er één tamelijk heterogene groep middelgrote bedrijven die de komende jaren mag rekenen op extra aandacht. Momenteel dreigen deze ondernemingen "die te groot zijn voor het tafellaken en te klein voor het servet" qua technologische vernieuwing en internationale samenwerking achter te blijven bij de concurrentie. De aard van de bedrijfstak speelt in dit opzicht een ondergeschikte rol aan de bedrijfsomvang. Die laatste is ook nog tamelijk

variabel, want de opstellers hebben het over bedrijven tussen de 500 en de 20.000 werknemers. Al worden de bedrijven nergens in de nota met name genoemd, toch zijn in dit verband al vaker de namen van onder andere Stork, Daf, Océ-Van der Grinten, Fokker en DSM gevallen³.

De sterkte/zwakte-nota is nog het beste aan te duiden als een trendrapport, waarin de huidige stand van zaken geschetst wordt en een blik vooruit wordt geworpen op de vraagstukken waarmee het bedrijfsleven en het economische beleid de komende jaren te maken krijgen. De focus is gericht op algemene thema's, zoals de concurrentiepositie van de Nederlandse economie en het ondernemingsklimaat. De nota geeft een tour d'horizon van factoren die de concurrentiepositie van een land als Nederland bepalen. Uitgebreid wordt ingegaan op allerlei aspecten uit de brede omgeving van de onderneming die het ondernemingsklimaat positief of juist negatief kunnen beïnvloeden.

Daarbij wordt verder gekeken dan het eigen beleidsterrein van Economische Zaken. De nota wijst bij voorbeeld op het belang van een goede kennisinfrastructuur die ontvankelijk is voor signalen uit de markt en een betere afstemming tussen opleidingen en arbeidsmarkt. Actief wil het ministerie zich gaan inzetten voor onderzoeksscholen

* De auteur bekleedt de Cornelis Verolme Leerstoel voor Technologie en Economie op Nijenrode, Universiteit voor Bedrijfskunde en zij is als KNAW-onderzoeker verbonden aan het Economisch Geografisch Instituut van de Faculteit der Economische Wetenschappen en Econometrie van de Universiteit van Amsterdam.

1. *Economie met open grenzen*, Tweede Kamer, vergaderjaar 1989-1990, 21 670, nrs. 1-2, SDU Uitgeverij, Den Haag, blz. 25. Voor een beknopte samenvatting zie L. van der Geest, *Sterkte/zwakte*, *ESB*, 5 september 1990, blz. 805.

2. *Economische Zaken*, nummer 16, 6 september 1990, blz. 3.

3. Minister Andriessen heeft in diverse interviews deze ondernemingen genoemd. Zie bij voorbeeld *de Staatscourant*, 17 mei 1990; *Het Financieele Dagblad*, 28 juni 1990; *Onderneming* (Uitgave van VNO), nr. 28, 11 september 1990.

en de kennisinfrastructuur. In de periode 1990-1995 is hiervoor f 100 miljoen extra op de EZ-begroting uitgetrokken⁴. Tevens wordt gewezen op de noodzaak van een uitstekende fysieke infrastructuur die een goede bereikbaarheid van de grote economische centra garandeert. In dit verband wordt herhaaldelijk het (door niemand ooit ontkende) economische belang van Schiphol en de Rotterdamse haven genoemd. Ook op andere aanpalende beleidsterreinen laat de nota haar licht schijnen, bij voorbeeld waar het gaat om de relatie milieu-bedrijfsleven en het fiscale klimaat.

Het verst gaat de sterkte/zwakte-analyse in haar stelling dat de komende jaren de collectieve-lastendruk omlaag moet, omdat dat één van de zwakste punten van de Nederlandse economie is. Overigens is het typerend voor de algemene termen waarin de nota geschreven is, dat er geen duidelijke aanwijzingen gegeven worden voor de mate waarin en de gebieden waarop de uitgaven dienen te worden gekort. Op het eigen departement zullen de overheidsuitgaven de komende jaren in ieder geval niet gekort worden. Eerder zullen de bestedingen toenemen, zij het dat dat mogelijk is als gevolg van enkele 'meevallers', zoals de vervroegde aflossing van de lening door Hoogovens.

Verder schenkt de nota ruim aandacht aan internationale trends die zich in de jaren tachtig doorgezet hebben en waar vrijwel elke onderneming direct of indirect mee te maken heeft gekregen. Het gaat om trends zoals internationalisering, schaalvergroting en produktifferentiatie, versnelling van technologische ontwikkeling en samenwerkingsverbanden en netwerkvorming. Deze inventariserende benadering is ontleend aan het nieuwe boek van M.E. Porter, *The competitive advantage of nations*, waarvan in de nota zelfs een samenvatting is opgenomen⁵.

Het is een grote verdienste van de sterkte/zwakte-nota dat op een zeer leesbare wijze getracht is om enige samenhang te brengen in al die factoren, aspecten en trends die ervoor verantwoordelijk zijn dat de bedrijfsvoering in de meeste ondernemingen ingrijpend verandert. De toegankelijkheid van de inhoud van de nota en het strategisch plaatsen van uitspraken van geïnterviewde bedrijven en organisaties maakt deze nota waarschijnlijk tot een van de zeldzame voorbeelden van een overheidsnota die door een breed managementkader gelezen zal worden. Maar wie minder uit is op een bijscholing in het strategisch management en meer op zoek is naar nieuwe aanzetten voor het economische beleid, komt tamelijk bedrogen uit. Er is sprake van wat accentverschuivingen en van een intensivering van beleidsterreinen die de afgelopen jaren al duidelijk gestalte hebben gekregen, zoals met name het technologiebeleid, op afstand gevolgd door het industrie- en dienstenbeleid. Continuering van het beleid lijkt geprefereerd te worden boven een fundamenteel nieuwe aanpak van de problemen van de jaren negentig. Recente uitspraken van minister Andriessen, zoals "...Ik vind het aardig dat de nota aansluit bij de koers van Lubbers I en II"⁶, getuigen immers niet bepaald van originele vernieuwingszin. Het klinkt eerder nogal gezapig, vergenoegd en zelfs een tikkeltje arrogant. Alsof de noodzaak van voortdurend vernieuwen niet van toepassing zou zijn op het economische beleid.

De nota in een politieke context

De nota heeft niet alleen een puur externe functie naar het bedrijfsleven toe, maar heeft ook een interne functie naar de EZ-organisatie toe. Er hebben zich de afgelopen jaren grote veranderingen voorgedaan binnen het departement. Een intern effect van de nota is dat door de gezamenlijke inspanningen van de verschillende directies

voor de sterkte/zwakte-analyse de neuzen weer in dezelfde richting zijn geduwd. Op EZ kan men nu het gevoel hebben gezamenlijk gewerkt te hebben aan de uitgangspunten van het beleid voor de jaren negentig. Er is weer een gemeenschappelijk kader geschapen. Dat verhoogt de interne cohesie en bevordert de samenwerking tussen de afzonderlijke directies.

Extern functioneert de nota in de eerste plaats als signaal naar het bedrijfsleven met als voornaamste mededeling dat Economische Zaken een betrouwbare partner wil zijn voor het bedrijfsleven. Het ministerie ziet voor zichzelf een brugfunctie weggelegd tussen de overheid en het hele bedrijfsleven. EZ wil zich inspannen recht te doen aan de 'bestuurlijke bestendigheid' richting bedrijfsleven, want ondernemingen moeten weten waar ze aan toe zijn⁷. Daarbij wil EZ zich niet beperken tot zijn eigen beleidsterreinen in enge zin, maar men wil zich ook duidelijk profileren als de aanspreekpartner die de belangen van het bedrijfsleven gaat verwoorden op beleidsterreinen van andere ministeries.

Een ander signaal dat de sterkte/zwakte-analyse afgeeft, is dat EZ de komende jaren vooral een niet-financiële betrokkenheid wil tonen. EZ wil niet meer met grote subsidiepoten activiteiten in het bedrijfsleven stimuleren, want het budget van EZ is daarvoor niet toereikend (in 1991 ruim f 3,4 miljard ofwel ruim twee procent van de totale begroting van de Nederlandse staat). Het geldt dat EZ kan besteden, dient vooral als aanjaagpremie. Tegelijkertijd geeft EZ een signaal dat het bedrijfsleven de komende jaren ook zelf meer zal moeten doen. Het bedrijfsleven is zelf in hoge mate verantwoordelijk voor het ontlasten van het milieu, voor het soepel laten verlopen van technologische veranderingen in het bedrijf door werknemers in een zo vroeg mogelijk stadium bij de invoering te betrekken en door zelf een actievere rol aan te nemen in de (bij)scholing van werknemers. Door zich als betrouwbaar, raadgevend aanspreekpunt te presenteren, hoopt EZ de relatie met het bedrijfsleven te versterken, met name met die (middelgrote) ondernemingen die de afgelopen jaren tussen wal en schip van het technologie- en industriebeleid waren geraakt. In die zin reageert de sterkte/zwakte-analyse indirect op de eisen die verwoord zijn in een aantal industrierapporten die het georganiseerde bedrijfsleven dit jaar het licht heeft laten zien.

Interne beleidscontext

Laten we eerst kijken naar de interne beleidspolitieke context waarbinnen de analyse geplaatst kan worden. Natuurlijk kan van een nota altijd gezegd worden dat de minister zich ermee wil profileren, maar in dit verband zou dat een te kortzichtige redenering zijn. De nota staat in een bredere context. In de tweede helft van de jaren tachtig heeft zich een paleisrevolutie voorgedaan binnen het Ministerie van Economische Zaken. Het industriebeleid, dat traditioneel de sterkste peiler van Economische Zaken was, werd toen definitief vervangen door het technologiebeleid. Het hoofdaccent van het economische beleid kwam

4. *Economie met open grenzen*, blz. 25.

5. M.E. Porter, *The competitive advantage of nations*, The MacMillan Press Ltd, Londen en Basingstoke, 1990; *Economie met open grenzen*, blz. 52 e.v.

6. Minister Andriessen in: *Onderneming*, nr. 28, 11 september 1990, blz. 7.

7. Er wordt wel gesproken van de vier B's die het begrip 'bestuurlijke bestendigheid' inhoud moeten geven: de overheid moet betrouwbaar, berekenbaar, benaderbaar en betrokken zijn.

daarmee te liggen op de versterking en vernieuwing van de economische structuur. Een marktgericht, offensief technologiebeleid sloot veel beter aan bij de behoefte van het innovatieve bedrijfsleven. Bovendien paste het offensieve technologiebeleid volledig in de trend van soortgelijke beleidsombuigingen die in de andere industrielanden hadden plaatsgevonden⁸. Als gevolg van deze beleidsombuiging op Economische Zaken had het industriebeleid in de late jaren tachtig nog maar een beperkte taakstelling, omdat alle activiteiten gericht op industriële vernieuwing naar het technologiebeleid overgeheveld waren. Onder het industriebeleid zijn nu alleen nog die activiteiten opgenomen die niet primair technologisch georiënteerd zijn. Hier toe behoren bij voorbeeld het verbeteren van het industriële klimaat, het promoten van Nederland als investeringsland, en de steun aan zwakkere sectoren, zoals de scheepsbouw. Op zich zijn dit nu niet direct beleidsterreinen waarmee 'gescoord' kan worden. Statusverlies van industriebeleid is dan ook onmiskenbaar. Om dit enigszins te compenseren vindt er in de sterkte/zwakte-analyse een zekere herwaardering plaats, hetgeen terug te vinden is in de nadruk die op het (industriële) ondernemings- en vestigingsklimaat wordt gelegd. De extra ondersteuning van de scheepsbouw met f 140 miljoen in de periode 1991-1995 geeft het industriebeleid (tijdelijk) ook weer wat meer volume.

Structureel blijft de financiële armslag voor een eigen industriebeleid zeer beperkt in vergelijking met de jaren zeventig en tachtig. Mede vanwege de steunverlening aan bedrijven en sectoren was het industriebeleid jarenlang de grootste post op het budget van Economische Zaken. Eind jaren tachtig is behalve de beleidsinhoudelijke ombuiging ook de financiële herschikking op de EZ-begroting een feit. Sinds 1989 beschikt technologiebeleid over een eigen zelfstandige post op de begroting van Economische Zaken. Vóór die tijd was het opgevoerd als onderdeel van het industriebeleid, maar naarmate de uitgaven voor technologiebeleid een veelvoud werden van de uitgaven voor industriebeleid werd herschikking van de afzonderlijke posten op de begroting noodzakelijk. In 1989 kon het industriebeleid nog slechts beschikken over f 180 miljoen, terwijl het technologiebeleid een budget had van f 1.179 miljoen⁹. In de Miljoenennota van 1991 wordt dertig procent van de begroting van EZ, zijnde f 1.029 miljoen, gereserveerd voor technologiebeleid¹⁰.

Dat de interne verschuivingen tamelijk geruisloos zijn verlopen, heeft te maken met het feit dat de voorbereiding ervan al aangekondigd was in de *Innovatienota* uit 1979. Daarin werd al afgedaan met de defensieve steun aan bedrijven en werd gepleit voor een offensieve benadering gericht op het stimuleren van innovaties en technologische vernieuwing. De hele ombuiging heeft dus bijna tien jaar in beslag genomen. De sterkte/zwakte-analyse is te beschouwen als de consolidatie van de moeizaam veroverde positie van het technologiebeleid op het industriebeleid.

Signaalfunctie

De doelgroep van het offensieve technologiebeleid behoort net als die van het defensieve beleid tot de industrie. Maar het zijn wel andere bedrijven uit de industrie geworden. In plaats van industriële bedrijven uit zwakke sectoren, kwamen in de periode van het opkomende technologiebeleid rond het begin van de jaren tachtig de grote, internationaal opererende ondernemingen uit de meer geavanceerde sectoren in beeld. De kennisontwikkeling op het gebied van nieuwe sleuteltechnologieën stond toen centraal. Bedrijven zoals Philips, Akzo, Unilever en Gist-Brocades hebben bij de opstelling van het technologiebe-

leid en de inhoud van de technologieprogramma's een belangrijke rol gespeeld. Het beleid zag voor deze ondernemingen een voortrekkersrol weggelegd om nieuwe technologieën te ontwikkelen, toe te passen en de opgedane kennis weer door te geven aan de toeleveranciers uit het midden- en kleinbedrijf. Op hun beurt konden de grote ondernemingen met hun kennis van zaken aangeven in welke richting het technologiebeleid zou moeten worden ontwikkeld. Hoewel de grote ondernemingen nog steeds verantwoordelijk zijn voor zeventig procent van de totale bedrijfsresearch in Nederland¹¹, is het technologiebeleid tegenwoordig veel breder van opzet dan begin jaren tachtig. Steeds meer wordt de focus verlegd naar internationale projecten binnen het kaderprogramma van de Europese Gemeenschap en Eureka. De komende jaren wil EZ de interveniërende rol naar Brussel uitbreiden en actiever als makelaar optreden voor samenwerkingsverbanden tussen Nederlandse en buitenlandse ondernemingen.

De verbreding van het technologiebeleid zette midden jaren tachtig in toen behalve de grote ondernemingen, ook de kleinere, innovatieve bedrijven meer specifieke aandacht vanuit het beleid kregen. Weliswaar zijn de kleine high-tech-ondernemingen tot nu toe een minderheid gebleven te midden van de kleine en middelgrote industriële bedrijven, maar maatregelen zoals de innovatiestimuleringsregeling (INSTIR) hebben er zeker toe bijgedragen dat kleinere ondernemingen die voorheen weinig of niets aan onderzoek en ontwikkeling deden, een wat grotere activiteit op dit gebied zijn gaan ontplooiën.

De verandering van beleidsoptiek richting technologiebeleid en de oriëntatie op innoverende bedrijven hebben er ertoe geleid dat een bepaalde groep (middelgrote) ondernemingen, die voorheen via de steunmaatregelen van het industriebeleid een directe toegang had tot de top van Economische Zaken, het gevoel heeft gekregen dat ze nog slechts in de marge van het beleid meetellen en dat ze veel te weinig van de stimuleringsgelden van EZ konden profiteren. Het vrij strakke kader waarbinnen de technologieprogramma's vorm hebben gekregen, geeft veel minder budgettaire vrijheid om incidenteel steungelden te verlenen aan individuele bedrijven. Wat dat betreft heeft het RSV-debacle ervoor gezorgd dat EZ de boekhouding veel preciezer bijhoudt dan vroeger en dat er ook veel meer verantwoording schuldig is over de uit te geven gelden. Omdat de groep van middelgrote bedrijven eerder technologievolgend is dan technologie-gedreven, zijn de mogelijkheden beperkt om via deelname aan technologieprogramma's financiële ondersteuning te krijgen.

In de afgelopen tijd is er bij sommige middelgrote bedrijven nogal wat onvrede ontstaan over de veronachtzaming van het belang van de industrie in het beleid van EZ. Deze onvrede werd ook verwoord in verschillende industrierapporten die het afgelopen jaar verschenen zijn en die mede door de eerder genoemde middelgrote ondernemingen zijn opgesteld. De lobby van de middelgrote industriële bedrijven heeft effect gehad. Het technologiebeleid lijkt de komende tijd de "medium-tech blues" te gaan spelen¹². Dit

8. Uitvoerig wordt hierop ingegaan in: A.J.M. Roobeek, *Beyond the technology race. An analysis of technology policy in seven industrial countries*, Elsevier Science Publishers, Amsterdam, 1990.

9. *Miljoenennota 1989*, bijlage 4, blz. 171.

10. *NRC Handelsblad*, Bijlage Rijksbegroting, dinsdag 18 september 1990.

11. *Economie met open grenzen*, blz. 66.

12. Zie voor een inhoudelijke legitimering voor technologiebeleid dat gericht is op geavanceerde toepassingen in sectoren die als low- en medium-tech worden omschreven: N. van Hulst, Hoogwaardige technologie en structuurnobisme, *ESB*, 8 augustus 1990, blz. 724-727.

kan door de diffusie van technologie verder te stimuleren, hetgeen kan worden georganiseerd via het programmatisch beleid en via de technische ontwikkelingskredieten (TOK). De sterkte/zwakte-analyse vermeldt dat het programmatische beleid de komende vijf jaar kan rekenen op f 175 miljoen extra (een kleine f 40 miljoen op jaarbasis) en dat de TOK op jaarbasis met f 40 miljoen verhoogd wordt tot f 124 miljoen in 1991 om in 1992 zelfs te stijgen tot f 134 miljoen. Het ministerie voldoet hiermee aan de wens van de ondernemersorganisaties om meer financiële ruimte voor generiek beleid op de begroting op te nemen. De controle van de overheid op de besteding van deze gelden is veel geringer dan bij het programmatische beleid.

Internationalisering en kennisontwikkeling

Hoewel reeds jaren gezegd wordt dat nationaal industriebeleid in de vorm van steun aan nationale ondernemingen niet meer kan vanwege de weglek-effecten naar het buitenland en de geringe controle die de overheid heeft op de strategische bedrijfsvoering, gelooft de huidige minister nog wel in een nationaal beleid. De argumentatie is enerzijds gebaseerd op het nog ontbreken van een gemeenschappelijk Europees industriebeleid en anderzijds op de overbekende matching-argumenten ("we kunnen niet achterblijven bij het buitenland, dat nog veel meer steun geeft aan het bedrijfsleven"). Voor technologiebeleid is nog wel te pleiten voor een nationale aanpak, omdat het hier in de eerste plaats gaat om strategische kennisontwikkeling en in veel gevallen om toepassing van technologie in bedrijven. Veel sterker echter dan in het geval van industriebeleid, vindt er ook internationaal technologiebeleid plaats. De sterkte/zwakte-analyse pleit voor een intensieve betrokkenheid van Nederland bij EG- en Eureka-projecten, zoals JESSI en HDTV. Vooral bij Eureka komt dit neer op grootschalige steun voor Philips. De financiële input van EZ is voor Nederlandse maatstaven niet gering. Alleen al voor JESSI is er op de meerjarenbegroting 1990-1995 een bedrag van f 275 miljoen extra gereserveerd. Nu Philips uit onderdelen van JESSI is gestapt, is de vraag of dit extra bedrag ook aan JESSI besteed zal worden of aan de herstructurering van Philips. Maar dat Philips minder zou krijgen, lijkt niet voor de hand te liggen.

Om te zorgen dat er op Europees niveau meer Nederlandse bijdragen worden gehonoreerd, wordt in de nota voorgesteld om de expertise op het gebied van internationaal technologiebeleid te versterken. Momenteel kampt het ministerie met een serieus gebrek aan kennis op dit gebied, waardoor er nauwelijks een eigen beleid op dit terrein kan worden ontwikkeld. Met het toenemende belang van de internationale programma's voor de nationale industrie en de grotere sommen geld die ermee gemoeid gaan, is het voor EZ van levensgroot belang om meer internationaal georiënteerde beleidsambtenaren in dienst te nemen en om de bestaande ambtenaren op dit punt bij te scholen.

De nota spreekt ook over de noodzaak van meer sector-specifieke kennis op EZ, omdat het bedrijfsleven daarmee gebaat zou zijn. Deze maatregel had misschien aardig in de jaren zeventig gepast, maar zeker niet meer in de jaren negentig. Kennis over ontwikkelingen in sectoren is in korte tijd via allerlei databases op te vragen. Waar het veel meer om gaat is dat er ambtenaren komen die kennis van zaken hebben op het gebied van de kruisverbanden tussen sectoren en nieuwe technologieën. Regelmatig overleg tussen de verantwoordelijke ambtenaren voor de technologieprogramma's kan in dit verband al een nuttige kruisbestuiving van kennis en trends opleveren. De jaren negentig zullen worden gekenmerkt door de noodzaak te denken in com-

plexe combinaties van clusters en technologieën en niet in simpele sectorontwikkelingen. Het is dan ook nodig om op een geheel andere manier kennis te gaan vergaren. De hausse van consultantrapporten uit de jaren tachtig heeft niet bijgedragen tot kennisversterking op het departement. Meer greep op ontwikkelingen en trends is alleen mogelijk door ambtenaren meer zelf uit te laten zoeken. De aanpak van de sterkte/zwakte-analyse zou hiervoor als voorbeeld kunnen dienen. Ambtenaren van verschillende directies die het land ingaan om niet alleen met het bedrijfsleven, maar met tal van groepen in de samenleving te gaan praten. Zo'n benadering in combinatie met internationale ambtenaren/deskundigen, fact-finding-missies naar het buitenland en desk-research zou het ministerie in staat moeten stellen om met originele aanzetten te komen. Nu er toch steeds meer uitvoerende taken verdwijnen naar gespecialiseerde organisaties op afstand van de overheid, zoals STiPT voor de uitvoering van de technologieprogramma's, Eureka en EG-programma's, zou de mogelijkheid moeten worden aangegrepen om van het Ministerie van Economische Zaken een creatieve economische denk-tank te maken, waar niet alleen het bedrijfsleven, maar ook werknemersorganisaties en andere maatschappelijke organisaties, zoals de milieubeweging, baat bij kunnen hebben. Misschien krijgt de partnerrol dan toch nog wat kleur.

Conclusie

Ook al bevat de sterkte/zwakte-analyse weinig nieuwe aanzetten voor beleid in de jaren negentig, toch lijkt de nota bij voorbaat al effect te sorteren door binnen het departement te zorgen voor een grotere cohesie tussen de beleidsdirecties en door het duidelijke signaal naar het bedrijfsleven dat EZ de komende jaren nog meer inhoud wil geven aan de partnership met het bedrijfsleven. Een ministerie dat zich met steeds complexere (inter-)nationale vraagstukken moet gaan bezighouden, zou er goed aan gedaan hebben om in de sterkte/zwakte-analyse ook een opener houding naar andere maatschappelijke groepen aan te nemen. De samenleving is niet gediend met een ministerie dat slechts de spreekbuis wil zijn voor het bedrijfsleven binnen de overheidsorganisaties. Goede beleidsafwegingen vergen het inzicht van meer maatschappelijke groeperingen dan alleen het bedrijfsleven. In het technologiebeleid komt men er steeds meer achter dat een verbreding van het maatschappelijke draagvlak noodzaak is en dat daarom ook een andere, opener attitude naar groeperingen in de brede omgeving van de onderneming is gewenst. Die houding verdient navolging.

Annemieke Roobeek